

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

1904. január 1.

Atyafiságos szeretettel köszöntöm e lap olvasóit s igaz szavakban boldog ujesztendőt kívánok mindazoknak, a kik e sorokat olvassák!

„Kegyelem nektek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Ur Jézus Krisztustól!”

A viszonyok és körülmények kényszerítő nyomásának engedve, ime a beállott ujesztendő legelső napján e helyen ismét csak én szólok így, kinek feltett szándékom volt az elhanyaglott év utolsó napján a szerkesztői tollat kezemből letenni s örökre bucsút mondani annak a munkamezőnek, melyen ha egyáltalán volt valami hivatásom, — meggyőződésem szerint, azt immár betöltöttem.

Hat teljes esztendeje annak, hogy a szükség a „Debreceni Protestáns Lap“ élére állított.

Mikor ide jöttem, én még akkor falusi pap voltam; de a nehéz bajok, melyekkel ez a lap abban az időben küzdött, valósággal kényszerítettek arra, hogy megragadjam a kormányrudat s partra segítsem ezt a különféle nehézségek hinárijában fennakadt, de tulajdonképpen jobb sorsra méltó egyházi lapot. A helyzet tarthatatlan volt. A lap addigi derék szerkesztője elbetegedett; munkatársai szintugy, mint előfizetői megfogyatkoztak; terhei felszaporodtak, — s arra a pontra jutott a lap, mit a közönséges életben holt pontnak szoktak nevezni azon az okon, mert itt meghal a mozgás; fennakad az erő s a legjobb akarat is tehetetlen vergődésben merül ki. Különösen annak a 800 forintos adósságnak a kérdése dominálta a helyzetet, melylyel a lap a nyomdának tartozott . . . s midőn a helyzet oda fejlődött, hogy a nyomda a további hitelezést felmondta, akkor . . . hogy hosszas ne legyenek! . . . más vállalkozó hiányában jöttem én „társ-szerkesztő“ címmel, de egyszersmind azzal a tudattal és erős elhatározással, hogy ha már sorsom ide állított, dolgozom *ingyen* mindaddig, míg ennek a lapnak az ügyei teljesen rendezve lesznek.

Beváltottam-é, a mit magamban így feltettem? . . . Arra nézve korona tanum az akkori felelős szerkesztő lehet.

Annyi bizonyos, hogy 20 hónapon át Püspökladányból irtam ezt a lapot s néhány esztendő alatt elenyészett az adósság; sőt a lap lassan-lassan oda fejlődött, hogy bár előfizetési díjai maradtak a régiek, — ma ennél olvasottabb és terjedelmesebb lapja nincs a magyar református egyháznak. Ez az igazság.

Ne higye azonban a nyájas olvasó, hogy én ezzel dicsekedni akarok. Semmi szükségem a hiu öntetszelgésre. Különben is ha érdemről lehet szó, ven abban része másoknak is s mindenekfelett van része annak a lelkeszi karnak, mely anyagilag szintugy, mint szellemileg az első pillanattól kezdve hűen támogatott s ha néha-néha a zivatarokban csüggedeztem, helyeslő, biztató és lelkesítő szavaival mindig mellettem állott. Ez meg reám nézve az erkölcsi erő forrása volt. Egyes kivételek, nem mondom, hogy nem voltak ebben a testületben is. Voltak; de hisz azon nincs mit csodálkozni; a Szentírás Isten igéje s mégis hány embernek nem tetszik!? Nem is szerettem volna, ha mindenkinek szájaize szerint szerkesztettem volna ezt a lapot; mert ha

mindenki jót mondana felőlem, vagy lapomról . . . akkor bizony én nem volnék becsületes ember s ez a lap nem volna érdemes arra sem, hogy nyomda-festéket pocsékoljunk rá.

El kellett azonban itt ezeket mondanom 1-ször azért, mert ma már szokásban van Magyarországon is az egyes lapok történetét megírni. Ha hát majd valaha ebben a szerencsében részesül a „*Debreceni Protestáns Lap*” is, akarom, hogy az író ezekre az évekre nézve a legilletékesebb forrásból méríthessen. De el kellett ezeket mondanom 2-szor azért is, mert sokan talán ma is abban a téves feltevésben vannak, hogy ez a lap hivatalos organum s ennek sorsa a felsőbb egyházi hatóságok által biztosítva van. Tudja meg mindenki, a kit csak illet, hogy a „*Debreceni Protestáns Lap*” teljesen magán vállalat; él a maga emberségéből: subventióban sem az egyházkerület, sem semmi más hatóság, vagy testület részéről soha sem nem részesült a multban, sem nem fog részesülni a jövőben. Legalább addig, míg én leszek a szerkesztője. — így lesz minden bizonynyal. Ez a lap minden tekintetben független akar lenni s megszűnnék ilyen lenni abban a pillanatban, a mint hivatalossá válnék, vagy bármely oldalról subventiót fogadna el. S végre 3-szor kényszerítettek a fentiek elmondására merőben subjectív okok is. Ez az elmúlt hat esztendő ugyanis elég volt arra, hogy a kötelesség megtevésének jogos tudatával áll-

hassak félre s felmentésemet kérjem attól a közönségtől, melynek szolgálatában dolgoztam. A magam szempontjából e tekintetben reám nézve a legalkalmasabb pillanat most lett volna, mikor a lap körül mindenek rendben lévén, a szerkesztőváltás minden nagyobb zökkenés, vagy rizikó nélkül keresztülvihető lett volna. S hogy így legyen, óhajtottam azt annyival inkább, mert az elmúlt 6 esztendő arról is meggyőződött, hogy mindaddig, míg a szerkesztéssel kell bajlódnom, komolyabb s talán maradandóbb becsü bűvárlatokra alig vállalkozhatom. Hetenként 2 nyomtatott iv anyagát lelkiismeretesen összeállítani s sajtó alá rendezni bizony nem éppen könnyű feladat *egy más téren is elfoglalt emberre nézve*. A szemem már több, mint 2 év óta ezt sinyli Ehez járulnak azok az idegemészítő izgalmak, melyek egy szerkesztőre nézve elkerülhetetlenek, ha ugyan a harcok elől gyáván elzárkózni nem akar s nem fél azoktól a viadalmaktól, melyek a szerkesztőt, mindig a tűzvonalba szólítják.

Én mindezekkel számot vetettem s visszavonulási szándékomról azokat, a kiket ez a dolgot érdekel, már hónapokkal ezelőtt, tehát idejében értesítettem. Azok erről hallani sem akartak . . . S végre is be kellett adni a derekamat! Magasabb szempontokból, — vagy a mint olyan sokan irták: (én nem tudom, hogy igazán úgy van-e?) a közügyek érdekében *egy*

TÁRCA.

FAGYÖNGYÖK

egy világi ember naplójából.

(Folytatás.)

6. *Magyar papiruha*. A kálvinista vallást oly nemzetiség-lakta vidékeken, hol a más vallásuak németek, vagy tótok, általában *magyar* vallásnak nevezik. S ez elnevezés még tiszta magyar lakosságu vidéken is megmaradt, megkülönböztetésül a katolikusok és lutheránusoktól. Mikor megnyílt a Debrecen—Füzesabonyi vasut s annak tiszapolgári szárnyvonalá segélyével kezdték a szépségükről híres tiszapolgári menyecskék sűrűen látogatni a debreceni piacot, egy nálam jelentkező fiatal házaspártól azt kérdeztem, hogy „*ugy-e magok ott Tiszapolgáron mind magyarok?!*” — Jót mosolyogtam a válaszon. „*Igenis instállom, esakhogy katolikusok.*” Azt akarta az ő természetes eszejárásával tudomra adni a jó ember, hogy nem kálvinisták — vagyis magyar vallásuak, daczára magyar mivoltuknak.

Nos hát, ha a mi kálvinista vallásunkat minden más felekezet és nációbeli önkényt elősmeri az igazi magyar vallásnak, a mint hogy tényleg az is,

— honnan van mégis, hogy papjaink öltözetének, különösebben pedig a szertartások, a hivatalos ténykedések alkalmával viselendő papiruháknak magyar jellege mellett kellő határozottsággal nem foglalunk álláspontot s a magyar kálvinista papok öltözetének, sőt még a palástnak és fővegnek alakja és egyöntetűsége s magyar szabása iránt sem tudunk oly megállapodásra jutni, hogy az minden magyar kálvinista papra kötelező legyen. Én úgy tudom, hogy még a palást alakja és szabása is annyira többféle, hogy annak megállapítását — melyik a helyes, senki sem vállalhatja ez idő szerint magára. Hát még az öltözékek? Azok még éppen úgy alá vannak vetve papjainknál is a divat hatalmának és szeszélyének, mint bármely más osztálybelieknél. A 60-as években, a mikor mindenki magyar ruhát viselt, természetes, hogy legelsőek voltak a mi papjaink is, kikre a gyűlölt németvilág régebben a gouvrirozott nyakkendő, a parókát és háromszögletű ugynevezett pofoncsapott kalapot, az ötvenes években pedig a köcsögöt vagyis a cylinder kalapot ráerőszakolta, hogy mily örömet dobták félre e viseletet, elképzelhetjük. S nagyon sok papunk le sem vetette a magyar ruhát és a magyar eszimat halála napjáig, sőt ma is ösmerek egyes fehérholló számba menő magyar kálvinista papot, ki dieséretreméltó kitarással ma is folyton magyar öltözetben jár, nemcsak hivatalos működése alkalmával, hanem a mindennapi életben is. De ezeknek száma már oly elenyészően csekély,

időig még itt maradok e lap élén s ha Isten is úgy akarja, az ő nevében és segedelmével szolgálni fogom és kívánom tovább azt az ügyet, melynek lobogója alá felesküdtém.

Uj programmot én nem adok. Ez a lap marad a régi. Pártok, klikkek szolgálatában én magam sem álllok; nem fog oda állani a „Debreceni Protestáns Lap” sem. A magyar református egyház az evangéliumi szabadság jegyében született s a tapasztalat azt tanítja, hogy az emberi intézmények fennmaradását biztosítani egyedül azok a feltételek képesek, a melyek azokat létrehozták. Ugyanazért ez a lap ezután is az lesz, a mi eddig volt t. i. csatornája az eszmék szabad lefolyásának és kicserélődésének. Csalhatatlannak magát eddig sem tartotta; nem fogja magát olyannak tartani ezután sem. De viszont infallibilis pápát maga felett sem tűr meg; elvégre is ma már megérett a világ anynyira, hogy nem azt nézi: ki ír valamit, hanem hogy mit ír valaki. Ennek következtében ennek a lapnak a hasábjain a censura legfelebb csak a jó izlés és szigorú tárgyilagosság szempontjából fog megtüretni; egyébként pedig a legszélesebb körű lelkiismereti szabadságot biztosítom munkatársaim számára annak a kijelentésével, hogy a ki győzni akar, sikerre csak úgy számíton, ha a küzdőterén az eszmék fegyverzetében jelenik meg. Az ilyen szellemi küzdelmek és eszmebajnokok számára e lap so-

rompói mindig nyitva lesznek s nem zárom azokat el még akkor sem, ha egyik-másik munkatársammal talán szembe fogok kerülni s az ütközési pontok körül az igazság érdekében mérköznünk kell. Az enyémtől elütő nézetek közlésétől eddig sem félttem soha. Győzzön a jobb!

Egyet azonban meg akarok jegyezni. Szivleljék meg azok, kik lapomnak barátai.

Én teljes örömmel s minden igyekezetemmel rajta leszek, hogy a „Debreceni Protestáns Lap” fejlődésének azon a pontján, a hova jutott, a jövőben sem álljon meg; hanem haladjon előre. De hogy ez valóban így legyen, arra nézve egy ember ereje és igyekezete nem elég. Hiszen tudva van, hogy kerületünk egyes megyei, egyházai s egyéb tagozatai között ez a lap az egyetlen közvetítő csatorna s a mi ebben megjelenik, azt egyházi körökben Beregtől az Aldunáig olvassák. Ilyen helyzetében ez a lap feladatának csak akkor tehet eleget, ha a kerület minden részéből, sőt minden egyes egyházából támogatják s így közös erővel teszzük azzá, a mi lenni akar, — t. i. kerületi, egyházi és iskolai életünk hű tükrevé.

Különösen titeket kérlek ennek megszívlelésére hozzám közel álló jó barátok s lelkészi testületek, tanítók, papok és tanárok, kik mi-
kor visszavonulási szándékom hírét vevétek, szebbnél-szebb soraitokban irántam való bizo-

hogy névleg is fel lehetne őket sorolni, épp úgy, mint pár évvel ezelőtt az otyan kálvinista papot, a ki beretválta a bajuszát. A divatvilág és a kényelem-szeretet letétette hát papjainkkal a magyar ruhát, sőt nem oly régen volt, hogy egy kerületünkbeli esperes mindnyájunk ámulatára egy főúri estélyen *frakkban* jelent meg! Mindezeket pedig azért mondom el így hosszasan, mert úgy vélem, célszerű volna, ha az illetékes felső és legfelső intézőségei magyar kálvinista egyházunknak e komoly megfontolást igénylő kérdés felett gondolkoznának, s habár nem vagyok barátja a minden tere való uniformizálásnak, de azt a régi jó közmondást sem lehet teljesen eltörölni, hogy „*ruha teszi az embert!*” s ha már a társadalmi életben nem szorítjuk is egyenruhába lelkészeinket, de hivatalos működésük és eljárásuk közben legyen nekik egyenlő ruházatuk és fővegük, és pedig egyenlően magyar!

7. A „Magyar Szó”. A kálvinisták és protestánsok érdekeit képviselő ezen lapról azt hallottam, hogy szerkesztőségének tagjai mind más vallásúak. Az utolsó kálvinista belmunkatárs Szundy Károly volt, de őt is elbocsájtották. Itt Debrecenben is sok részvényese van e lapnak, a legközelebbi közgyűlésen talán felvilágosítást kaphatnának erről.

8. *Temetők rendezése.* Az a temetők rendezése tárgyában összealkotandó vegyes bizottság, mely a különböző felekezetek küldötteiből fog egybehivatni,

azt hiszem akkor kezdi meg működését, a mikor a Hortobágy jövedelmezőbbé tételére hivatott küldöttség dolgait elvégezte. Arra pedig még jó sokáig várhatunk.

9. A *Szombathy István* és *Vörösmarthy Zsuzsanna*, a Komáromi Csipkés György és Méliusz Péter hamvait magában rejtő cegléd-kossuth-utcai temetőbéli nagy dombnak szakszerű ásatással egybekötött rendezését Fraknói Vilmos kilátásba helyezte, sőt pénzsegélyt is említett. Az intéző körök mozduljanak meg, míg nem késő.

10. A *serdületlen leánykakat*, bármely felekezethez is tartozzanak, bármily nemes cél előmozdítására törekedjenek is, ne engedjük házról-házra kéregetni, sem párosan, még kevésbé egyenként. Ez ellen hangosan tiltakozik minden közérkölciségi szempont. Mert vannak ám az emberek közt is fenevadak s ezek még veszedelmesebbek, mint a valódi vadállatok. Most a karácsonyi ünnepek alatt pedig éneklő fiugyermekek házaltak, és egy felekezetre hivatkoztak. Ez már enyhébb beszámítás alá esik, de azt hiszem, ezeknek a kis fiuknak sem volt sem a rendőrségtől, sem illető egyházihatóságuktól engedélylevelük.

(Folytatjuk.)

Id. Komlóssy Arthur.

dalmatoknak oly megható s reám nézve örökre feledhetetlen jelét adtátok. Én megvallom egész őszintén: *ez az erkölcsi nyomás volt az főkép', melynek súlya alatt meghajlottam.* Nos? Most tehát rajtatok a sor, hogy ne hagyjatok magamra, hanem adjatok nekem és az én lapomnak a ti olajotokból, hogy a mi lámpásaink fénye annál messzebbre ragyogjon. Sok olyan dolog történik szerte az egyházkerület egyes gyülekezeteiben, melyek ott helyben talán nem is valami nagyobb jelentőségűek, de egy vagy más szempontból, más helyeken mégis lehetnek tanulságosak. Az ilyeneknek pontos feljegyzését és beküldését kerem tőletek. Ne kicsinyeljünk semmit. Egyes eseményekből alakul a történelem.

Aztán mennyi megbeszélni, — megvitatni valónk van! A zsinat, melynek küszöbén állunk, egymaga egész tömegét tolja elébünk a kérdéseknek, melyek mindnyájunkat érdekelnek s a melyeknek jó, okos és az életnek megfelelő bölcs megoldását csak úgy reménylhetjük, ha azokhoz minél többen hozzászólunk s azokat minél több oida ról megvilágosítjuk. Végre ott vannak a tanügyi, socialis humán s legujabban az egyetemi kérdések, melyek már ma is dominálják a közéletet s ott rajzanak s dörömbölnek kapuinkon, követelvén a bebocsáttatást. Ezek s az ezekhez hasonló kérdések, elvek, mozgalmak és életjelenségek, melyeket itt elsorolni nem is lehet, de nem is akarok: mind buzgó munkásokra, lelkes apostolokra és bátor harcosokra várnak, a kiknek a nyájas olvasók. — tisztelt barátaim a ti soraitokból kell előállaniok, mert hiszen ti vagytok a világ világossága s ha ti nem szolatok, — ha ti nem mozdultok, — ha ti nem cselekesztek... bizony mondom: lassabban épül az Isten országa.

Kérlek tehát benneteket, — hiszen közzületek többen már önként ígéretet is tettek! — hogy kiki a neki adatott talentumok szerént vegyen részt az én munkámban, melynek ha lesz valami sikere Istené legyen minden dicsőség érte!

Különben a mivel kezdtem, azzal végezek. Isten az, a ki megváltoztatja az időket és azoknak részeit. Ő maga azonban örök és változhatatlan. Légyen örök és változhatatlan hozzátok az ő kegyelme is s ez a kegyelem adjon boldog uj esztendőt atyámfiaink tinétek!

Eröss Lajos
felelős szerkesztő.

A magyarországi evangéliom szerint reformált és ágostai hitvallású evangélikus egyházak véleménye az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtásáról.

Összeállította: az ev. ref. egyetemes konvent s az ág. ev. egyház egyetemes gyűlésének, a két protestáns egyházat közösen érdeklő ügyekben kiküldött vegyes bizottsága, a Budapesten 1903. november 19-én tartott közös gyűlésében.

(Folytatás.)

Hiába ösmerte el azután a Curia 31. sz. döntvényének indokolásában, hogy a protestánsok az 1790—91. évi 26. t.-c. által a kath. egyház joghatósága alól teljesen feloldattak és a kath. lelkésznek teljesített párbérszolgáltatások alól feltétlenül felmentettek. Hiába hangsúlyozza továbbá, hogy a törvényhozásnak utóbb említett határozott nyilatkozataival szemben ki sem fejlődhetett oly általános jogszokás, melynek alapján a párbér, tekintet nélkül a parochialis kötelekre, ingatlanokhoz kötött dologi teher természetét vette volna fel, mert ezen igen helyes és megdönthetetlen érvek előrebocsátása után, kijelentette, hogy ezen általános elvi szempont nem zárja ki azt, hogy a párbér egyes esetekben szerződés és más jogalkotó tények folytán ingatlanokhoz kötött dologi teherré nem válhatott és hogy a fent kifejezést nyert általános elv nem áll utjában annak, hogy a fennforgó külön jogcímnél fogva, a parochialis kötelekhez nem tartozók is a kath. lelkészt illető párbér fizetésére, vagy kiszolgáltatására köteleztessenek.

A Curia ezen kijelentése adta meg a jogalkotó tény, a külön jogcímet a kath. papságnak arra, hogy a kanonika vizitációról felvett jegyzőkönyvet szerződésnek minősítse és a szokást, a párbérfizetési kötelezettséget megállapító ténynek vitassa, holott a Curia ugyanezen döntvényében kimondotta, hogy az magában véve, hogy egyes helyeken, a vizitáció kanonika feljegyzései szerint, a párbér minden ház, vagy telek után szolgáltatik ki, nem képez alapot arra, hogy a kérdéses helyeken a párbér ingatlanokon nyugvó dologi tehernek tekintessék és kimondotta, hogy a törvényhozásnak határozott nyilatkozataival szemben, ki sem fejlődhetett oly gyakorlat, a melynek alapján a párbér tekintet nélkül a parochialis kötelekre, ingatlanokhoz kötött dologi teher természetét vette volna fel.

A kir. Curia abban tévedett, hogy a párbért magánjogi kötelelemnek vette, amely keletkezhetik szerződés, végrendelet vagy más (?) jogalkotó tény alapján. Téves ez a felfogás, mert a párbér a parochialis köteleken, mint közjogi természetű társasvonatkozásokon alapuló szolgáltatás, mely a parochiabelieket ezen minőségüknél fogva terheli. (Timon Akos, A párbér Magyarországon. Budapest, 1885. 342. l.) A párbér tehát közjogi szolgáltatás, és mint ilyen, magánjogi szerződés tárgya nem is lehet. Ugy mint egy magyar honos nem köthet jogérvényes szerződést egy osztrák adóhivatallal, hogy ő és örököse kötelesek lesznek egy osztrák község adójához évenként ennyi meg ennyi koronával hozzájárulni, a protestáns ember sem köthet érvényes szerződést aziránt, hogy ő, a ki a katolikus parochiához nem tartozik, a katolikus lelkésznek, vagy tanítónak párbért fog fizetni. Ha pedig ezt a szerződést katolikus ember kötötte, nem megy át a kötelezés a protestáns örököse, mert a kötelezettség önmagától értődő feltétele a parochialis kötelekhez való tartozás.

Figyelembe veendő továbbá az is, hogy ha a párbérkötelezettséget magánjogi szerződésre alapítjuk, akkor a szerződés csak a szerződő felet és annak örökösait kötelezi. Már az sem állhat meg, hogy valaki az örökösök örökösait is a végtelenségig kötelezze egy járandóság teljesítésére. Az pedig éppen nem tartható fenn jogi alapon, hogy a szerződési theoria felállításával, a szerződés teljesítését oly harmadik személyektől lehessen követelni, akik a szerződő félnek nem is örökösai.

Ebből az utvesztőből a követelőket kisegítette a *dologi* teher theoriája. Azt vitatják, hogy miután a párbérkötelezettség, a *canonica visitatio*ról felvett jegyzőkönyvben telkenként állapított meg, a telkek vannak kötelezve a szolgáltatásra s így a kötelezettség a telken mint *dologi* teher nyugszik.

A magyar magánjog kétségtelenül ismer olyan, a telken nyugvó magánjogi *dologi* terheket, amelyek telekkönyvi bekebelezés nélkül is megállanak, de ezek keletkezéséhez szükséges, hogy azok vagy törvényen, vagy jogszokáson alapuljanak. Ilyen terhek például a szőlődézsma váltás, a maradványföldekért fizetendő váltás, a visszabályozási tartozások stb. Jogszokáson alapulnak nagyrészt az urbéri tartozások és kir. kisebb haszonvételek. Ahhoz azonban, hogy egy magánjogi szerződésen, vagy végrendeleten tehát magánjogi címen alapuló tartozás, mint *dologi* teher megálljon, a telekkönyv behozatala óta okvetlenül szükséges, hogy az a telekkönyvben bekebelezve legyen. Nyilvánvaló tehát, hogy a m. kir. Curia csak növelte a zavart, midőn szerződésen, végrendeleten és más jogalkotó tényen alapuló párbérkötelezettséget, nem a parochiális kötelekhez tartozó személyek ellen is érvényesíthetőnek mondott.

A mi jogalapunk a törvény. Az 1790—91. évi 26. t.-c. 6. §-a a párbért és hasonló szolgáltatásokat feltétlenül megszüntette, kimondotta azt is, hogy az evangélikusok ezentul ilyen szolgáltatások teljesítésére nem kötelezhetők, tehát szerződések, vagy más jogalkotó tények, vagy az állítólagos *dologi* teher címén sem. A szokás, mint jogalkotó tény ezen törvénnyel szemben figyelembe nem jöhet, mert amint a Curia idézett 31. sz. döntvényében helyesen kifejtette, a törvény világos nyilatkozatával szemben, érvényes jogszokás nem is keletkezhetett.

A közigazgatási hatóságoknak és bíróságoknak a párbér kérdésében követett törvénytelen eljárásának megszüntetése tulajdonképpen nem szorulna törvényhozási intézkedésre, mert hiszen nem kellene egyebet tenni, mint a meghozott törvényt végrehajtani, de miután a Curia hivatkozott döntvényeiben a törvényt helytelenül magyarázta, és ezen curiai döntés támpontul szolgál további visszaélésekhez: szükségessé vált, hogy a törvényhozás, mint a törvény legilletékesebb magyarázója, az 1848. XX. t.-c. végrehajtását szabályozó törvényben határozottan kimondja, hogy a lelkész és tanító, a más vallású egyénektől párbért semmiféle jogcímen nem követelhet.

B) A kegyuraságból folyó szolgáltatások.

Magyarországon, sajnos, még mai napság is érvényben áll az a jogszabály, hogy az ugynevezett kegyur, tekintet nélkül hitvallására, tekintet nélkül arra, hogy valamely birtoknak nem mint örökös, hanem mint készpénzen vásárló jutott birtokába:

köteles a róm. kath. egyház személyi és dologi kiadásaihoz hozzájárulni, sőt sokhelyütt azokat kizárólag sajátjából fedezni. Hogy ezen sérelmes állapot az 1848. évi XX. t.-c. 2. §-ban kimondott elvvel homlokegyenest ellenkezik, azt kimutatnunk nem kell.

Midőn tehát az 1848. évi XX. törvényeikk végrehajtását kívánjuk, követeljük a kegyurasági viszonynak megszüntetését, még pedig oly módon, hogy az ebből eredő jövedelemfogyatkozás kárpótlása kizárólag azon vallásfelekezet hűveire hárítsák, amelynek egyháza a kegyuri jog megszüntetése folytán elvesztett jövedelmet élvezte.

A kegyurasági viszonyból kifolyó terhek nemesak jogtalanok, hanem gazdaságilag is súlyosan terhelik a magyar földbirtokot, és különösen erősen igénybe veszik a magyar városok évi költségvetését, amelyhez természetesen a protestáns lakosság is hozzájárulni köteles. A városok ezen kegyuri terhek viselése alatt görnyedvén, a katholikus egyház céljain kívül más kulturális célokra alig képesek valamit fordítani, holott a segélyezésben az 1868. évi 53. t. c. 23. §-a értelmében igazságos arány szerint minden ottan létező vallásfelekezet részesítendő lenne.

Milliókat adóz az ország lakossága a kegyurasági terhekre. Példaképpen csak a főváros költségvetésével kívánunk foglalkozni.

A főváros a kegyurasági jog címén fedezi a fővárosban létező róm. katolikus egyházak összes személyi és dologi kiadásait. Az 1903. évi költségvetésben elő van irányozva:

1. A róm. kat. egyházi személyzet járandóságaira	128,248 kor.
2. Plébániák házbérére	74,900 ..
3. Fűtőanyag, faátalány és templomfenntartási költségre	5464 ..
4. R. k. egyházak építésére és nagyobb javítására	475,172 ..
5. A ferencvárosi róm. kath. plébánia világításának kárpótlására	2000 ..
Ezenfelül a főváros által az összes vallásfelekezetnek kiadott 300,200 kor. egyházi és hitoktatási segélyből kap a róm. kath. egyház	151,800 ..
kap tehát a fővárostól összesen	837,584 kor.

Ha hozzávesszük még, hogy ezenfelül a város több róm. kath. nevelőintézet, árvaház és más közintézeteket tetemes segélyezésben részesít, hogy a fenti összegben a kórházakban alkalmazott róm. kath. lelkészek fizetése nincs befoglalva, hogy a rendkívüli építkezési kiadás évről évre emelkedik, hogy plébániák beutatorozására a főváros minden új választásánál sok ezer forintot költ, hogy idegen földről bevándorló szerzeteseknek (lazaristák) ingyen telkeket ajándékoz, akkor bátran állíthatjuk, hogy a főváros kerek összegben évenként egy millió koronát áldoz a róm. kath. egyház céljaira. Mily elenyészően csekély ehhez képest az a 89.800 korona segélyösszeg, amelyet a protestánsok kapnak!

És amint így van ez a fővárosban, így van a vidéki városokban is. A kegyuraságból folyó igaztalanság érezhető különösen a kincstári birtokokon is. A mezőhegyesi ménesbirtokokról már megemlékeztünk, ugyanezek az állapotok léteznek Máramarosban, ahol a máramaroszigeti piaristák társ-

háza és az apácák, továbbá 10 róm. kath. plébanos, 25 tanító és egyházzolga, 22 görög kath. plébanos és 13 tanító, 4 szolga, tetemes személyi járandóságai az államkincstárból fedeztetnek.

Az aradi kincstári jószágigazgatóság utján 136 r. katolikus és görög katolikus plébanos, tanító és egyházfit részesít ellátásban az államkincstár. Ezeknek az ellátási költsége évenként csak készpénzben 115,222 korona. Ezenkívül mintegy ezer köbméter tűzifa s negyedfélezer kat. hold föld.

Nem állnak rendelkezésünkre azok az adatok, amelyekből a kegyurasági terheknek kétségtelenül milliókra rugó összegét megállapíthatnók. De e helyen nem is az utolsó fillérig való pontos kiszámítás a fődolog, hanem annak a ténynek tiszta megvilágítása, mely szerint hazánkban a tökéletes jogegyenlőség és viszonyosság elvének sérelmével, a haza polgárainak egyházi adókkal való tulterhelése ropant aránytalanságokat tüntet fel. Nem elég, hogy ugyanazon hazának evangéliomi vallású polgárai saját filléreikből fizetik lelkészeiket és tanítóikat, hanem ezenfelül még régi, elavult és törvényes szempontból kifogás alá eső intézmények folytán különféle címek alatt kénytelenek, a gazdag uradalmakkal és állami eredetű alapítványokkal és alapokkal bővelkedő róm. kath. egyház szükségleteinek fedezéséhez is járulni.

A modern államnak azon főelve, mely szerint az állam, a haza összes polgárait egyenlő bánásmódban tartozik részesíteni, nálunk fájdalom, még nincs megvalósítva. Sőt ellenkezőleg! A kegyuri jog, a városokkal szemben, újabb időben oly igazságtalanul alkalmaztatik, hogy képes felháborítani a legszelidebb lelkű polgárok igazságérzetét is.

Magyarországon nincs egyetlen egy kegyuri joggal bíró város sem, mely csupa róm. kath. vallású polgárokból állana: sőt ki lehet mutatni, hogy némelyekben a prot. evang. lakosság van többségben. A középkori kegyuri jog alapján, az evang. prot. vallású polgárok is tartoznak a kegyuri terheket viselni, de mikor arról van szó, hogy a kegyurasággal együtt járó, attól elválaszthatatlan kegyuri jogokat (pl. plébánosválasztásnál) is kell gyakorolni: akkor sok helyen a jogérzet megalázásával és az osztó igazság kicsufolásával, nem csupán összes lakossága, nemis ennek törvényes képviselője, hanem csakis kath. tagjai gyakorolhatják a jogot. Már pedig mindenki tudja, hogy a politikai községek patrónusi jogát csakis azok a szervek gyakorolhatják, melyeket a községi törvény felállít, tehát a képviselőtestület, vagy a tanács és pedig csak azon összetételben, melyet a törvény kötelezőleg előír. Ezen jog gyakorlatától vallása miatt senki el nem zárható. Mégis nálunk, felsőbb rendelet folytán, a képviselő testület nem katolikus tagjai eltiltatnak jogaik gyakorlatától.

A törvény, jog és igazság illetően gyakorlása folytonos izgalomban tartja a kegyuri városok lakosságát, akik felett a kath. püspöki önkény a legridegebb formában érvényesül. Mennyi önkény követtetik el ily cím alatt az országban, arról elszomorító tanubizonyságot tehet Eperjes, Debrecen, Besztercebánya, Breznóbánya, Kőrmöcbánya, Gőlnicbánya és más városok protestáns lakossága.

Követeljük tehát, hogy az 1848. évi XX. t.-c. 2. §-a oly szellemben hajtassék végre, hogy a róm. kath. vagy görög katolikus egyház, kegyuri terhek

cimén a nem-katholikusoktól semmiféle szolgáltatást ne követelhesen és hogy a kincstár, a szabad kir. városok és községek által kegyuri jog címén teljesített szolgáltatások helyébe, az 1868. évi 53. t.-c. 23. §-ban szabályozott, az összes vallásfelekezetekre kiterjedő, és az egyes vallásfelekezeteknek a lakosság számarányához képpent megállapítandó és a községek vagyoni erejéhez mért ségélyzés lépjen. A plébániák ezen rendelkezés folytán esetleg szenvedett jövedelem fogyatkozásának pótlására nézve egyedül az 1790—1. évi XXVI. t.-cikk lehet az irányadó.

MÁSODIK RÉSZ.

Dotáció.

1848. évi XX. t.-c. 3. §.

Mindenekelőtt kijelentjük, hogy mi az 1848. évi XX. t.-c. 3-ik §-ban lefektetett elvet, melyszerint a mi egyházaink egyházi és iskolai összes szükséglete közálladalmi jövedelmekből fedeztessék, betűszerinti értelemben végrehajtatni nem kívánjuk.

Ezen elvi kijelentésre kötelez minket önkormányzatunk természete, kötelez a multak ismerete. Nézetünk tehát az, hogy a mi egyházi és iskolai szükségleteinknek, e törvény szellemében csak azon része, amelyet saját egyházunk hiveinek, egyházi és iskolai adóval tulterhelése nélkül fedezni nem tudunk és amelyek fedezetlenül maradása egyházunk létérdekét fenyegeti, fedeztessék a törvényhozás utján, az országos költségvetés keretében megállapítandó állami dotációval.

Az állam ezen dotációjára, a hivatott törvényen kívül is jogos igényünk van. Az egyenlőség és viszonyosság elve követeli egyfelől, hogy a haza állampolgárai egyenlő kedvezésben részesüljenek; másfelől magának az államnak érdeke, hogy egyes polgárai — kultusz és kulturális intézményeik fenntartása végett létérdekükben meg ne támadtassanak.

Előterjesztésünk bevezetésében kijelentettük, hogy hálásan fogadtuk el azon törvényhozásilag létesített intézkedéseket, melyek alapján iskoláink, ezekben tanáraink és tanítóink — a kor igényei által követelt ségélyhez jutottak s hogy a lelkészek, habár szerény létminimumot biztosító, fizetéskiegészítésben részesültek.

Tudjuk, hogy a magyarországi két protestáns egyház. — a beszerzett hiteles adatok szerint, — az 1902-ik esztendőben, a következő címeken nyert államsegélyt.

	korona
1. Az ev. ref. egyházkerületek	259,000—
2. Ev. ref. közalap	200,000—
3. Ev. ref. elemi tanítók fizetéskiegészítésre és korpótlékra	574,967—
4. Ev. ref. középiskolák:	
a) évi rendes ségélyül	531,400—
b) egyszersmindenkori építési ségély	
2.135,000 korona tőke 5%-os kamata	107,750—
5. Ev. ref. lelkészeknek :	
a) kongrua	481,516.10
b) káplántartási átalány	23,000—

	korona
6. Hitoktatói díj:	
a) miniszterium költségvetésében (középiskolák, képezdek, fels. leányiskolák)	26,478—
b) iskolai költségvetésben (elemi és polgári iskolák)	79,300—
	összesen 2.283,411·10
1. Ág. h. ev. egyházkerületek	152,000—
2. Ág. h. ev. alap	100,000—
3. Ág. h. ev. elemi tanít. fizetéskiegészítésre és korpótlékra	216,000—
4. Ág. h. ev. középiskolák:	
a) évi rendes segélyül	355,400—
b) egyszersmindenkori építési segély	
1.106.600 korona 5%-os kamata	55,330—
5. Ág. h. ev. lelkészeknek:	
a) kongrua	95,783·38
b) káplántartási átalány	8,000—
6. Hitoktatói díj:	
a) miniszterium költségvetésében (középiskolák, képezdek, fels. leányiskolák)	21,411—
b) iskolai költségvetésekben (elemi és polgári iskolák)	33,000—
	összesen 1.037,697·38

Ev. ref. egyház 2.283,411 korona 10 fillér.

Ág. h. ev. egyház 1.037,697 korona 38 fillér.

Főösszeg 3.321,108 korona 48 fillér.

Mindezekben az 1848. évi XX. t.-c. 3. szakaszának bizonyos mértékig megvalósítását látjuk; azonban még távol állanak a törvény intenciójának teljes végrehajtásától és nem nyújtanak segítséget arra nézve, hogy egyházunk tagjainak nagy, sok helyen létérdeküket fenyegető tulterheltesén könnyíthessünk; nem nyújtanak támogatást arra, hogy egyházunk, magas feladatának úgy felelhessen meg, amint azt az egyesek és az állam közérdeke megkívánják.

Az eddig folyóvá tett államsegélyen kívül, — annak kiemelése mellett, hogy a hazai két protestáns egyház által fenntartott elemi és középiskolákban alkalmazott tanítók és tanárok mostani fizetése, a folyamatban lévő fizetésrendezés alkalmával, a velők egyenlő képesítésű állami tanítók és tanárok törvényhozásilag megállapítandó fizetésével egyenlő lesz, illetőleg a fizetési különbözet, mely a két protestáns egyház tanerőinek mostani fizetése és az állami tanerők törvényhozásilag megállapítandó fizetése között mutatkozik: országos törvény által autonómiánk sérelme nélkül biztosított, s mint rendes hivatali fizetés, állami segélyből fedeztetik, — közegyházi egyébb szükségleteink fedezését kérjük állami dotációból.

E dotáció mérvére nézve kimutatjuk egyházaink tagjainak egyházi és iskolai adóval való tulterheltesét, megjelöljük azon módozatot, melynek alapján egyházunk tagjait megterhelni kívánjuk és kimutatjuk azon szükségleteinket, melyeket a hazai két protestáns egyház közigazgatása, tanügye és közintézményeinek fejlesztése érdekében igényel.

(Vége köv.)

Jegyzetek.*

(Szalay József ur figyelmébe.)

(Folytatás és vége.)

Az a további ellenvetése Szalay urnak, hogy: „Bármit tesz is az ember, végzetét el nem kerülheti” szintén nem új, nem eredeti. Kálvin is ismerte. Az Institutio III. k. XXIII. rész 12. fejezetében így ír: „Végezetre az isteni igazságnak ellenségei e gyalázzattal is illetik az Istennek eleve elvégzését, hogy valamig az fent áll, addig minden jámborságra való igyekezet és serénység oda lesz. Mert kicsoda az (ugymindanak ők) aki azt hallja, hogy ő neki az Istennek örök, változhatatlan végzéséből vagy a halál, vagy az életimmár megvagygon rendelve, hogy mindjárt ily gondolatba ne essék: **hogy ő neki mindegy akárminth viselje magát, mivelhogy az Istennek örök végezése az ő cselekedeteivel sem meg nem akadályoztatik, sem pedig előbb nem mosdittatik.**

Nyilvánvaló tehát, hogy Kálvin maga is foglalkozott ezzel az ellenvetéssel s azt mondja, hogy a kik így szólnak, minden vétékre vakmerőn rohannak s az elválasztás tanát „ezen undok káromkodással mocskolják.”

Olvassa el csak Szalay ur az idézett részletet végig s mindjárt így fog szólani Kálvinnal: „Jól tudja az Isten mit akarjon egykor velünk cselekedni, hogyha elvégezte idvességünket, tehát eljuttat arra benünket az ő idejében, ha pedig halálra rendelt, hiába tusakodnánk ellene.” De nagy becsülettel és tisztelettel vizsgálódjunk e „drága titkokról” s óvakodjunk attól, hogy „az Istennek elrejtett titkait istentelen vakmerőségből felturkálni kísérsük.” S ha némelyek azt mondanák Szalay ur felfogása és tanítása alapján, hogy ők bátran vétkezhetnek, mert ha a választottak közé tartoznak, akkor ők csak az életre jutnak, azokat maga az apostol, Pál is megcáfolná, aki szerint a választottak arra hivattak, hogy szentül és feddhetetlen életet éljenek. „Hogyha azért az elválasztásnak célja a szentséges élet, annak követésére indítson és serkentsen sokkal inkább minket, hogysen mint a restelkedésre adjon okot. Mert e két dolog közt felette nagy különbség van, hogy t. i. kevés gondjának keljen az embernek a jámbor életre lenni, mivelhogy az elválasztás eléréséig az üdösségre és hogy az ember azért választott el, hogy a jóra igyekezzék.”

„Tisztuljanak el annakokáért az ilyen isteni káromlások, az melyek az isteni elválasztásnak egész folyását ily szertelenül felforgatják.”

Eppen ilyen szigorú következetességgel mondja aztán tovább, hogy „merő dohos hazugság,” azt állítani a gonoszról, hogy az hiába élne szentül és ártatlanul, mert az isteni örök reprobatio reá nézve változhatatlan, „mert valakik a megvetettek száma közül valók, aminthogy gyalázatra rendelt harag edényei, azonképpen nem szűnnek meg az Istennek haragját minduntalan való vétkekkel magok ellen ingerelni és gerszeszteni és szemlátomást való jelenségekkel kimutatni és megbizonyítani, hogy immár az Istennek ítéleti sententiája ő ellenök kimondatott legyen, **nemhogy hiába igyekeznének az Istenítéletit elkerülni**.”

* E lapok 49. számában a 742. lapon közölt hasoncímű cikkbe a következő értelemzavaró hiba csuszott be: . . . „valami az emberben lelki, az szinté azért nevezetük testnek”, melyet így kell javítani: „. . . valami az emberben nem lelki stb. . . .”

Nem lehet tehát Szalay urral tartanunk, amikor a szavakkal csak játszik, dobálódzik, aminek pedig — szemben mindenféle társadalmi tudomány-nyal — a theológiában helye éppen nincsen. Ez a tudomány az, hol az Istennek ígéje a vezér s hol csak az Ur tanácsa áll meg mindenkor, már pedig Szalay ur ezen ellenvetéséből a Szentírás világa egyáltalában nem tündököl, hanem szól a testi ember a régi s Kálvinnal szemben álló római theologussal ugyanazon módon.

Azon másik ellenvetéssel pedig, hogy: „A praedestinatio tana ellenmondásban van az egyház többi tanácal” tárgyalanság miatt nem foglalkozhatom. Tessék először felsorolni azon tanait egyházunknak, melyekről így gondolkozik s akkor egy pillanatra sem késem az ellenkezőt bizonyítani be.

Tovább menve azt mondja Szalay ur: „Isten absolut akarata oka mindennek, következésképpen a bűnnek,” már t. i. ha a praedestinatio megáll. Ezen ellenvetéssel is találkozunk már az Institutióban

Ertsünk tisztán! hogy az elválasztás mint a megvetés oka egyedül az Isteni akarat. „Minden fa, amelyet nem az én Mennyei Atyám ültetett, kivágattatik.” (Mát. 15. 13.) „Ha ezt tagadják megvetés jegyének lenni, soha semmi sem lehet oly nyilvánvaló dolog, mely nekik bizonyossá tétethessék.” (Inst. III. XXIII. 1.) Ha mármost a dolog mélyére nem tekintünk, ajkunkra jó a Szalay ur ellenvetése, ha pedig azt mondanók, hogy miért nem egyformán bánik az Isten az egyformán bűnösökkel, akkor nem teszünk egyebet, mint megfosztjuk Istent „az oralmazásra való teljes hatalmától.” (Inst. III. XXIII. II.) Az embert kell tehát szemügyre venni a maga eredeti és ezek utáni állapotában.

„Minekutánna megtekintette az Isten valamit teremtett vala, imé igen jó vala” (1. Móz. 1. 31), ha tehát az Isteni kinyilatkoztatás szerint minden igen jó volt, akkor csak természetes, hogy bűn nem volt, mert azt csak nem lehet mondani, hogy az is jó lett volna a tökéletes Léleknek, aki szent.

Jó volt az ember is, jó volt más egyéb teremtmény is. Ezt pedig azért jó tudni, hogy megérthessük a bűn eredetét. Az ember áthágta Isten parancsolatát s kész volt a bűn és annak átöröklése, de nem maradhatott, és nem maradhat el a büntetés sem. Így lettünk egyetemlegesen bűnösök.

S ha már most az eset okát vizsgáljuk, világos, hogy annak oka az ember. Az Isten teremtményeit jónak találta, de nem sokára az emberek elestek, bűnösök lettek. Az Isten a bűnössé lévelt eleve meg is látta, de ez az eleve meglátás a bűnösök actióját, mely a működő szabad akarat következménye volt, meg nem semmisítette. Miért? Mert nem akarta. Nem akarta az embert cselekvő képességét elvesztett merő mechanikus géppé tenni. Hanem elevelátása, eleve tudása eleve rendelése szerint ítelt a bűn felett.

(Micsoda Isten volna az, aki lát valamit, s azt a valamit nem tudja s a felől a valami felől nem rendelkezik!!) A bűn pedig egyetemes jelleget öltött. „Mivel az első embernek bűne által mind az egész bűnös tés:ta kárhozatra fogomott, ha mi tisztességre való ed nyek lesznek belöle, azok nem tulajdon igazságoknak, hanem az Isten kegyelmességének edényei. Hogy pedig némelyek gyalázatra alkottatnak, azt nem méltatlanságnak, hanem az ítéletnek kell tulajdonítani. . . Midőn az Isten a megvetetteknek megérdemelt büntet-

téssel fizet, a hivatalosoknak pedig érdemletlen kegyelmét ajándékozza, ez iránt Őt minden reá panaszlás ellen szabadosnak tanítja lenni az adósság megszédő embernek példája. akinek hatalmában vagyok, hogy egynek elengedje az adósságot, s a másiktól pedig megvegye.” (Inst. III. 23. 11.)

Ha pedig itt Istent igazságtalansággal vádolni jutna eszébe valakinek, hogy az első embert elesni engedte, hogy aztán sokakat kárhozatra taszítson, gondolja meg, hogy az ember ugy esett el, hogy ennek oka és vétke saját magában van. (Hol van az ember, aki nem bűnös s bűnének nem önmaga az oka! „Az első ember ugy esett el, mivel az Ur Isten így ítélte jónak, miért láttatott pedig ő neki így jobbnak, az, mi tőlünk el vagyok rejtve. Bizonyos azonban, hogy különben nem végezte volna ezt így, hanem hogy látta, hogy ismét az ő nevének dicsősége magasztaltatnék. Midőn pedig hallod az Isten dicsőségének megemléstét, ottan az ő igazságát is meggondoljad. Mert szükség annak igaznak lenni, ami dicséretre méltó.”

Igy áll a dolog, ha mindent, magát az Istent is s az ő minden cselekedeteit s ezeknek indító okait feltárni akarnók: hiába való dolgot cselekednénk, „fényes párát és ködöt ölelnénk” s ha az Istent a maga valójában, mélységében és magasságában a mi elménk elhordozhatná, akkor megszűnne a világ Teremtője Isten lenni, hanem Isten lenne az emberi ész.

Az ihletett apostol leborult az Isten és a mi hitünknek ama nagy titka előtt, én is vele leborulok, mert „megérni vágyó elmém összeroskad.”

Egy utolsó ellenvetése Szalay urnak: „A statisztika igazolja a praedestinatiót.” Ez ellenvetésre nyiltan felelem: nem értem!

Ha tudnám mit akar ezzel mondani, foglalkoznék is vele, de így nem tehetem, ha lesz szíves e kitételét megmagyarázni, akkor majd reá térek.

Nem ismerem Szalay urnak a kátéját s hogy miket taníthat még önkészítette hittanában, nem tudom, de az Istennek nagy nevére s ez Isten nagy nevére tett szent esküjére hivatkozva kérve-kérem, hagyjon fel rationalistikus modern protestáns fogalmaival, amelyek az egyént büszkeséggel és göggel töltik meg az Istennel szemben, ugyannyira, hogy annak tanácsot osztogat s tőle jutalmat vár; s felhagyva ezekkel, vezesse gyülekezetét azon az uton, melyen jártak a mi atyáink, ne dobja el az Irást és hitvallásokat, amelyek annyi keservnek, könnynek és vérnek, annyi vigasztalásnak, lelkinyugalomnak és sziklahitnek voltak anyái, hanem álljon azokra s legyen vitéz katonája az egységes kálvinista öntudat ismételt megteremtésének.

Különben . . . „Menjete, én és az én házam tiszteljük az Urat!”

Isten velünk!

Ny. L.

A törvénytervezet adóreformja.*

VI.

A törvénytervezet fordított fokozatu adókulcsrendszerét védők oldaláról hallottuk azt a különös

* Ezt a cikket tisztelt barátunk a következő megjegyzés kapesán küldte be hozzánk: „Lehetséges, hogy a degressiv adókulcs bírálatával most már nyitott ajtón zörgetek. De ezzel még tartoztam magamnak. A degressiv adókulcs eszméje meghaltnak látszik: de tetszhalál is szokott lenni.” Szerk.

ellenérvet is, hogy „az egyházhoz való tartozás, erkölcsi jogosultságát csökkentené a szegény egyháztagok kisebb terhe.” Tény az, hogy teherviselés és kötelességteljesítés nélkül a jogosultság elveszti erkölcsi tartalmát; de másfelől tény az is, hogy az aránytalan teher és kötelesség csak abban az esetben marad a jogosultsággal szemben erkölcsi tartalma, ha az arány vonalán felül álló teher rész önkéntes és buzgó vállak hordozására talál.

Es vajjon ezek az önkéntes, buzgó vállak, már ma hol találhatók? Ezeknek az ideje már lejárt; lejáratta a közöny, a szűkkeblűség, az önzés, melynek példáit éppen a gazdagabb elem szolgáltatja; lejáratta a felvilágosodás, mely a terhek elosztásánál egyedüli szempontnak a teherviselési képesség arányát tartja, lejáratta a mindennapi kenyérért való küzdelem óriási nehézsége, mely a közvetlen, de különösen a közvetett fogyasztási adók enormis magassága és igazságtalan rendszere révén éppen a szegényebb osztályra ró legsúlyosabb gondokat.

Az erkölcsi jogosultságot mérni csak egyféle mértékkel lehet s ez a mérték a közhöz való tartozás terén más nem lehet, mint az erő aránya a viselt teherhez; ha ez az arány a szegényeknél veszt, akkor az ő jogosultságuk erkölcsi tartalma gyengül; ha a gazdagoknál, akkor itt áll be a hanyatlás; de hogy a legszegényebbnél az egyházhoz való tartozás erkölcsi jogosultsága 25%-kal a leggazdagabbaknál 5%-kal fejeztetik ki, ez a mig egyfelől értelmetlen, másfelől mosolyogtató. Hát ha az az erkölcsi jogosultság olyan becses, miért nem szerzik meg magoknak azok, a kiknek az Isten megkülönböztetve adott s ha mi az arányos teherviselést sürgetjük, szolgálatot teszünk elvi ellenségeinknek; mert akaratok ellenére az általuk magasztalt erkölcsi jogosultság drága kincséhez juttatjuk őket.

A fordított fokozat hivatól hallottuk azt is, hogy „a maximum elfogadhatatlan és képtelen.” Eppen Tisza István gróf mondotta ezt; teljesen megfelelően annak a szellemnek, amelyben a nagyváradi prot. gyűlés alkalmával a szocializmusról olyan szépen beszélt és teljes ellentétben azzal, amely nem a fordított fokozatú adóztatási rendszert sugalmazta. Hogy a maximum elfogadhatatlan és képtelen, azt magam is vallom; küzdöttem is ellene — Istennek hála — sikeresen a magam egyházában; és ámulva olvastam a dunántuliak megállapodását, amely a maximum törvény beiktatásával az elvtelenség legkiválóbb szegénységi bizonyítványát akarja behozni a református egyház törvénykönyvébe. Micsoda principium az, amely az adóterhet 100—200, 1000 koronánál megállítja; miért és mi jögon éppen ezek a fix számok; mi ad megállapításukhoz elvi erősséget? Persze, mert x. és y. nagybirtokos holmi egyházért többet áldozni nem akar. De hogy a Tisza-féle 5%-ban is ott van a maximum: azt is vallom és állítom. A dunántuliak fix összegben alapították azt meg, a törvénytervezet pedig százalékban. Mindakettő a kiváltság, a kedvezés határát szabja meg. Egyik a legmagasabb teherösszegben, másik a legalacsonyabb teherszázalékban; én úgy tartom, hogy ez a két eljárás külső képének elűző volta mellett ugyanazon elvi selejtességben találkozik.

Én előttem az egyházi adóügy perspektívájából nézve Tisza István gróf két alakban áll; egyik alakját a törvénytervezet fordított adókulcsának

szelleme körvonalozza; és ezt nem találom méltónak hozzá; másikat a nagyváradi emlékezetes beszéde rajzol elem; melyben a szocializmusra vonatkozó fenkölt gondolkozásával, elveivel kijelentéseivel mindnyájunkat elragadott: a kettő közt áthidalhatatlan ellentétet látok; azt kívánom tehát, hogy az utóbbi győzze le, semmisítse meg az előbbi; mert akkor lesz igazságos adórendszerünk: olyan egyházunk, mely a szocializmus jogos, méltányos igényeivel szemben az anyagiak terén is tudja igazolni magát: és bizonyosságát adhatja annak, hogy a szentírást nemcsak predikációban, hanem az életben, a valóságban, intézményeiben, törvényeiben is követi. De ha az előbbi győz, akkor körülbelől Sisiphus munkájával bajlódunk mi aránylagosság hivei; mert az adórendszer zsinati sorsa e szerint lesz megpecsételve, a politikai hatalom nálunk többé-kevésbé egyházi hatalmat is jelentvén.

Hajduszoboszló.

Dr. Baltasar Desso
ref. lelkész.

KÖZÉLETÜNK.

Uray Imre nyilatkozata.*

Nagytiszteletű szerkesztő ur!

Elmondhatom, hogy nagy zaj semmiért, midőn látom minden oldalról a csekély személyem ellen ezt a hallatlan kirohanásokat, egy általam, előmerem, véletlenül használt helytelen szó miatt.

Ennek pedig egyszerű magyarázata az, hogy egy nappal előbb kellett beszélnem, mint én akartam; biz én megvallva az igazat, nem voltam reá készen, így a beszédem kétharmadát rögtönözve kellett elmondanom.

De ha valaki azt a beszédet alaposan elolvasta, és nem csak azt az egy szót nézi, Isten látja a lelke, hogy minden volt eszemben, csak az nem, hogy az általam is mindig tisztelt és nagyrabecsült kálvinista papságot bántsam; eltekintve attól, hogy a miért én 25 éve küzdök, éppen ők voltak a legnagyobb és leghivebb támogatóim, és az országban a többi elvbarátainak is; én a „Magyar Szót” támadtam, a mely lap Héderváry ellen talán tulságosan is támogatott bennünket, hiszen Kossuthot is majdnem az akasztófára szánta; midőn Tisza először jött, őtet se acceptálta; most hogy másodszer megérkezett, egy éjjel vedlett át legnagyobb hívének, pártfogójának, és azóta *minket*, a kik a mai napig következetesen a nemzet nyelve mellett harcolunk, most minket támad. Hát ezt az elvtelenséget vetettem én a lapnak szemére, s csak figyelmeztetni akartam a papságot, erre a megmagyarázhatatlan politikai ugrására a lapnak, tehát ha sértő van az *együgyű* szóban, a mint hogy van is, mert ma a *jóhiszemű* szót használnám, én azt is politikai tekintetben értem, és értettem is.

Mert megfoghatatlan volt előttem, hogy ugyanazok a lelkész urak, a kik bennünket ezen küzdelemünkben leghatározottabban támogattak, igen sokan

* Audiatur et altera pars!

Szerk.

egyszerre csak ki lettek cserélve: fájt az, hogy irányíthat valakit politikai meggyőződésében, egy ingtag ujságnak ide vagy oda fordulása. Ezek érezhetik magokat sértve az általam használt szó miatt, a mi helyett jobb lett volna a jóhiszemű szót használni; mondhatnám, hogy „a kinek nem inge, ne vegye magára.” De mert sérteni nem volt számdékom, és ha mégis akaratlanul is megbántottam valakit, azt sohase szégyelem, elismerni, tehát tőlök is ez uton kérek bocsánatot.

Nagy Lajos lelkész urnak a többi megjegyzéseire csak az a válaszom, hogy csak reménykedjék abban a fiatal főurban, a ki ma Magyarország miniszterelnöke; én nem reménykedtem az apjába se, a ki 15 évig volt ugyanaz; nem is csalódtam benne, ebben sem fogok; az sem tett se nekünk kálvinistáknak, sem a nemzetnek olyat, a mi hasznun ra vált volna; még az 1848. t.-c végrehajtására se ért reá soha; majd ha ez a fiatal főur belefészkelheti magát abba az apai örökségbe, majd akkor meglátják, hogy úgy fogják a madarat a „hogyan lehet, úgy kopasztják a hogy akarják.” a kik érik majd 25 év múlva, meglátják, hogy igazam volt.

Sőt azok a nagy embereink is a kik szinte a kálvinisták hátán jutottak azokra a kiváló polcokra, azok se nagyon váltották be a hozzájuk kötött reményeket; mutatják az egyházpolitikai törvények; senki se vallja nagyobb kárát azoknak, mint éppen mi kálvinisták; nagy volt a reménység, még nagyobb a csalódás; félek, ezután még több lesz. Hol voltak, hogy idejében résen nem állottak, higgye meg a nagytiszteletű ur, hogy én nem vágytam, és nem vágyok sem a katolikusok tapsaira, sem a kálvinisták elismerésére, örülök ha békében élhetek és abban nem háborgatnak. A nagytiszteletű szerkesztő ur szives védelmét köszönöm, de miután a védeke rosszabb, mint a többiek támadása, nem kérek belőle. Nekem nemzetem állhatatosságában, pártom kitarlásában a hitem megrendült, ha volt is ezelőtt, ma már megszűnt nálam az ősi virtus. Jeleztem is beszédemben, hogy úgy érzem magam, mint azok a kurucok, a kik a majtényi sikon nem rakták le a fegyvert, és a Beszki-deken bujdokolnak; hát bizony minket is leszállított a sors a lóról, ebben a latyakos, sáros időben, csak gyalogszerrel járkalunk, nem esoda, ha a fényes sarkantyut ma már a rozsdá marja, sem időm, sem kedvem nincs azt tisztogatni. A fényes felszerelések-ből nem maradt más, csak az abrakos tarisznyák a nagytiszteletű urék a magukéba bele rakhatják még megmaradt reményöket.

En pedig a magaméba belerakom azt az elismerést, a mit 25 éves közpályáni hazafias és mindenkor becsületes törekvéseimért kaptam.

Dalolhatom persze ezután csakis németül: „Mein Liebchen was willst du noch mehr.”

Maradok igaz tisztelője.

Hete, 1903. dec. 24.

Uray Imre.

IRODALOM.

Uj irodalmi vállalat Debrecenben. Városunkban, hol annyi politikai hírlap van már, hogy fele sem kéne, — január 1-én egy szépirodalmi folyó-

irat jelent meg, amelyről áttekinthető képet nyújt a következő prospectus: „Csokonai Lapok irodalmi folyóirat. Szerkeszti: Rudnyánszky Gyula Debrecenben. A Csokonai Lapok első számát adjuk a közönség kezébe.

Debrecenben készül ez a folyóirat; de az egész ország művelt közönsége számára. Mert a miért életre kelt és zászlót bontott, a nemzeti művelődés a nemzeti irodalom és művészet céljainak szolgálata, a nemzeti lélek nevelése, erősítése: országos jelentőségű, sem a főváros, sem a vidék bármelyik városának falai közé nem szorítható feladat.

Tervünket nem adtuk előre hírül; nem jelentkeztünk előzetes felhívásokkal: ime itt a Csokonai Lapok első száma.

Erezzük, szükség van erre a folyóiraatra. S mindent el fogunk követni, hogy ezt a közönség is érezze.

Jelszavunk a nemzeti műveltség, mellyel harcolni s győzni kívánunk.

És győzni fogunk. Mert izról-izre áthat a munka ihlete s lobogónkat a nemzeti irodalom diadaláért visszük előre!

Csokonai Lapok Megjelen minden hónap 1-én és 15-én. Minden száma ilyen fényes kiállítású tartalmú, változatos és legalább 24 oldal terjedelmű lesz. Előfizetési ára: egy évre 10 korona. Félévre 5 korona. Negyedévre 2 korona 50 fill. Egy füzet ára 50 fill. A Csokonai Lapok kiadóhivatala Debrecenben Kossuth-utca 13. sz. a. van a Csokonai nyomdában. Ide tessék az előfizetést, hirdetéseket és mindazt küldeni, ami a folyóirat üzleti dolga. A Csokonai Lapok szerkesztősége Debrecenben Csapó-utca 19. sz. a. van. Debrecen, 1904. január 1. *Morvay Zoltán*, a Csokonai Lapok kiadótulajdonosa. *Rudnyánszky Gyula*, a Csokonai Lapok szerkesztője.”

A mint ebből a prospectusból is látni lehet, a „Csokonai Lapok” célja egészen komoly s mi őszintén kívánjuk a kiadóknak és szerkesztőnek, hogy jusson ez a vállalat igaz virágzásra. Debrecen pedig, ha a magyar művelődésnek csakugyan egyik gócpontja akar lenni, értse meg, hogy ilyen téren is vannak feladatai. Különben a „Csokonai Lapok” megjelent első számában a következő nevekkal találkozunk: Zászlóbontás, — Rudnyánszky Gyula. Zord idők. A nemzeti irodalom hanyatlása. Divéki. Szibéria. Dombay Hugó. Előszó. Viszhang Mikszáth Kálmán előszavára. Petur. A vallás vagy az emberek esődje. Karácsonyi gondolatok, Pák Emil. Két halál. Irta: Vértessy Gyula. Csokonai mecénásai. Irta: Dr. Kardos Albert. Delila. Szinmű 5 felvonásban. Irta Krampera Barabás János. Csokonai. Tréfas versek. Szávay Gyula. Ezer évvel ezelőtt. Irta: Bársony István. Március fia. Regény versekben. Irta: Rudnyánszky Gyula. Régi színházi bírálatok. Hatvankét évvel ezelőtt. Konez Akos. A műtárlat után. Irta: Dr. Tüdös Kálmán. Zrínyi Ilona hattyudala. Irta: Gróf Zichy Géza. A császár keresztfia. Irta: Malonyay Dezső. Ezenkívül igen sok szellemes aprósággal találkozunk ebben a jól összeállított s különösen is igen csinos első számban. Megérdemli ez a vállalat a pártolást s ajánljuk lapunk olvasóinak is becses figyelmébe.

KÜLFÖLD.

Francia egyházi szemle.

Egy akol, egy pásztor.

Nagyérdékű felolvasást tartott f. évi dec. hó 1-én a világszerte ismert Brunetiere Porrentruyben, egy katolikusokból és protestánsokból vegyesen alakult hallgató közönség előtt, olyan kérdéstről, melynek már címe is nagy érdeklődést képes biztosítani, de még nagyobb jelentőségűvé teszi a felolvasást Brunetierének egyénisége. Hogy miért éppen most tartott arról a kérdéstről, nevezetesen a katholicismusról és protestantizmusról egy egyházban való egyesítéséről felolvasást, annak oka egyrészt az, hogy eme régi kérdéstről Brunetiere beszélgetést folytatott az elhunyt XIII. Leo pápával s mert neki is meg van az a hő óhajta, hogy Bossuet kedvenc eszméjét tovább fejlessze, másrészt pedig mert szerinte a mostani idők a legalkalmasabbak ennek az eszmének a megvalósítására.

A mostani pillanat egyenesen szükségessé teszi az egyesítést, mert különösen az atheizmus folytonos terjedése miatt a keresztyénség különféle felekezeteinek egyesülni kell harcolni a közös ellenség ellen. Másfelől a keresztyénségben különböző formákban jelentkező szociális törekvések rohamosan nyerik meg mindenütt az egyház rokonszenvét, s eme szociális törekvések méltán képezhetnék a katholicizmus és a protestantizmus közti közlekedés igazi talaját.

A felolvasásnak két része volt. Egyikben kutatta azokat az akadályokat, melyek az egyesítés elibe gördülnek, a másikban pedig az egyesítés módját igyekszik megállapítani. Az első részben Brunetiere a katolikus és protestáns egyház egyesítése elibe eddig gördült akadályokat tárgyalván, ezeket három csoportra osztja. Legelső akadály a nevelés közti különbség, mely nem máról holnapra alakult, úgy hogy ma már köztük nagy eltérések vannak, hanem 3-4 századon át halmozódtak fel a különbséget okozó jellemvonások. Második akadály a hit ellentéte és a dogmák közti ellenmondás. Brunetiere ugyan azt állítja, hogy ez a különbség nem oly nagy, mint a milyennek gondolják, mert a XVI. század óta a katholicizmus és protestantizmus közti vitás pontok óriás mértékben leolvadtak. Mig ugyanis még a XVI. században több mint 600 jelentékeny vitás pont választotta el egymástól a két egyházat, addig ma már (legalább Brunetiere szerint) kettőnél több vitás pont nincs a két egyház közt. Ez a két vitás pont az urvaesora és az egyház tekintélyének kérdése. A régi dogmatikai szakadásnak eme jeleneteken pontjairól alkotott vélemények azonban ma már össze egyeztetetők. Orthodox protestánsok és katolikusok már közel vannak egymáshoz, hogy egyformán magyarázzák a Megváltó eme mondását: „Ez az én testem.”

A tekintély kérdése a leghatalmasabb választófal, mert itt a katholicizmus alapjáról van szó. Brunetiere nem kísérel meg ennél a kérdésnél a vélemények össze egyeztetését, csak azt bizonyítja, hogy szükség van arra, hogy a bibliát az egyház magyarázza, hogy a biblia többféle magyarázása a keresztyének közt szakadás okává ne váljék.

Az egyesítés harmadik akadály a nemzeti törekvések, vagy sok egyháznak nemzeti törekvéseket

ápoló tagjai A világi hatalmat összezavarják az egyházi hatalommal, egy fajt több helyen azonosítanak valamelyik egyházzal, ez pedig az egész keresztyénség újra egyesítését megakadályozza. Ha az egységes keresztyénség eszméjét akarja valamely nemzet megvalósítani, akkor könnyen megeshetik, hogy hazája ellen kell dolgoznia. Azonban az internationalizmus előhaladása mindinkább gyöngíteni fogja ezt az akadályt, bár még így is sokáig késnek az összes egyházak újra egyesítése, ha az egyház nem bizonyította volna be, hogy saját kebelében fejlődést tud létrehozni. Az utóbbi években a keresztyén társadalmi mozgalmakkal jelét adta annak, hogy fejlődni képes.

És a keresztyén társadalmi mozgalmakkal el értünk Brunetiere felolvasásának második részéhez. A keresztyénség mindig társadalmi jellegű intézmény, mert alapelve a solidaritás. Vannak hitelvek, melyek ezt a solidaritást egészen az égis kiterjesztik, pl. a bűnöknek a szentek érdemei fejében való megbocsátásával. Azonban a keresztyénségnek társadalmi oldalát eddig elhanyagolták, de hogy az egyház megfeleljen a modern társadalom követelményeinek és törekvéseinek, napjainkban már szükségesnek látta a keresztyénség társadalmi oldalát figyelembe részesíteni és azt fejleszteni. Ez oly általános követelmény, hogy Brunetiere szerint még a kiválóan individualista protestánsok sem térhetnek ki előle. Ezt bizonyítja felolvasó protestáns theologusok és papoktól vett idézetekkel. Hivatkozik Harnackra és Monod Vilfrédre. Ime mondja Brunetiere, ezen nyilatkozatok új életet jelentenek a protestantizmusban. Az egyesek jóléte mások jólétén alapul.

Ha a katolikusok és protestánsok megegyeznek abban, hogy társadalmi téren a tömegek jólétén dolgozzanak, nem fognak többé ellenszegülni annak, hogy a jelenleg szétszakgatott egyházakat egyesítsék. Akkor nem fog többé senki sem csak önmagáért és övéiért élni hanem mindenki törekszik mindenkire élni, s a társadalom közös érdeke az egyház egyesítésére is fog ösztönözni minden hívőt. És akkor a római egyház megfogja nyitni a társadalmi törekvésekben egyesült keresztyének előtt a maga ajtajait és a római kuria ép oly legfőbb ítélő bíró fog lenni, mint volt a középkorban, a latin nyelv ép olyan egységes uralomra fog jutni, és a pápa époly teljhatalmu ítéllettel fog birni a vitás dogmatikai kérdésekben.

Utóbbi kijelentés nagy lelkesedéssel töltötte el a jelenlevő katolikus papokat, a mi nem is csoda, mert hiszen végeredményben Brunetiere a pápai teljhatalmat jogosítottak mondta. Annál szembe-tünőbb volt, hogy a protestáns papok, kik ott jelen voltak, nagy csalódással távoztak. Volt azonban Brunetiere felolvasásában egy eszme, a melyet helyeselhetünk, s ez az, hogy a keresztyénség ellen formaszé- rűleg szervezkedő atheizmus ellen a keresztyén fele- kezeteknek szövetkezni és vállvetve kell küzdeni. A keresztyénség ilyen értelmű egyesülése bizonyos mértékben megvalósítja a Megváltó ama szép mon- dását, hogy egy akol és egy pásztor lesz. Csakhogy az a baj, hogy Brunetiere szerint a pásztor továbbra is a pápa maradna, s nem maga Jézus. Annyira át van hatva Brunetiere a pápa tekintélyének érzetétől, hogy felolvasásában több, mint százszor említi a pápát, ellenben magát Krisztust csak egy ízben, ak- kor is csak az urvaesorával kapcsolatban. Szóval egészen a katholicizmus mai eszmekörében mozog, s

az egyháznak a pápa fősége alatt való egyesítéséről nem hajlandó lemondani.

A protestantizmus és katholicismus egyesítésének akadályai közt kétségtelenül legnagyobb az, hogy a katolikus egyház az egyetemes egyháztól elszakadt protestánsokat „visszacsatolni” szeretné a katolikus egyházhoz, és így kiindulási pontja helytelen, mert Brunetiére eszméiből is a különféle keresztyén egyházak egyesítése következik, melybe semmiféle eszmei kapcsolattal bele nem vonható a pápai tekintély. Annyira nem, hogy a keresztyén felekezetek egyesítésének éppen a pápai tekintély áll utjában a legelső sorban, s viszont az egyesítésnek nem feltétlen követelménye a pápai tekintély.

Allítsuk a pápa helyébe a keresztyén egyház fejéül Jézus Krisztust, és akkor az egység megvalósítható lesz!

Barcsa János.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Ujesztendő legelső napján délelőtt 11 órakor** a kollegium összes tanárkarai és tisztviselői megjelentek főtiszt. és méltóságos *Kiss Aron* püspök ur előtt s az idej rektor Dr. *Erdős József* meleg szavakban kívánt minden jókat szeretett püspök urunknak. A főgondnok üdvözlése ez alkalommal elmaradt, mert *gróf Degenfeld József* ur önméltósága az ujesztendőt nem itthon Debrecenben, hanem egyik leányánál és vejénél Pólában töltötte. Az üdvözlők seregéhez mi is őszintén csatlakozunk!

— **A tervbe vett debreceni egyetem felekezeti jellege.** A „Prot. egyházi és iskolai lap” mult évi 52-ik számának a vezércikkében *Raffay Sándor* pozsonyi ág. hitv. evang. theol. tanár magát a debreceni egyetem eszméjét melegen üdvözölvén, arra kéri „az illetékes köröket,” hogy „mondják meg világosan, hogy az az egyetem kizárólag református egyetem akar-e lenni, vagy pedig protestáns egyetem?” Miután legalább némi tekintetben magunkat is az „illetékes körökhöz” számítjuk, s e kérdésre a feleletet tisztelt barátunk talán éppen tőlünk várja mi a következőkben felelünk: a debreceni főiskola, — lehet mondani, — fennállása óta mindig a reformátusok főiskolája volt; református a gymnasiuma, tanítóképezdéje, jogakadémiája, theológiája. Igen természetes ennekövetkeztében s szinte magától érthető, hogy midőn ezt a minden izében református jellegű ősi intézetet most a philosophiai fakultással vagy tanárképezdével ki akarjuk egészíteni: szorossan véve ez sem lehet más, mint református ága a református törzsnek. Ez azonban nem fogja problematikussá tenni, és óhajtjuk, hogy ne is tegye azzá, annak a philosophiai fakultásnak *protestáns* jellegét.

Hiszen a kálvinizmus egyik főága a protestantizmusnak s ha tanárainkat közösen egy ilyen szellemű intézetben nevelhetjük, annak a lutheránizmus éppen úgy örülhet, mint a hogy örülnénk mi reformátusok, ha alkalom adatnék nekünk arra, hogy embereinket itt a magyar földön, — a leggyakrabban katolikus színezetű és szellemű állami intézetek elkerülésével, — lutheránus fakultáson képezhessük ki. Különben is tudva van, hogy mi reformátusok, még theologusainkat is minden aggodalom nélkül és készségesen bocsátjuk ki a lutheránus külföldi egyetemekre; ugyan szabad-e még csak feltenni is, hogy nem éppen ilyen aggodalomtól menten küldik majd ide a debreceni református egyetemre az ő leendő tanáraikat a mi lutheránus atyánkfiai is! ? Ha pedig speciáliter a lelkészek egyetemi képeztetéséről van szó: hát mi akkor sem látunk semminemű okot arra, hogy *Raffaiék* aggodalmaskodjanak. Hiszen lutheránus tanszék van már régóta jogakadémiánkon is s gond van arra, hogy erre soha ne református, hanem mindig ág. hitv. evangélikus vallású férfiú választassék meg. Nos — hát erre az analógiára állítsanak majd lutheránus hittestvéreink annyi tanszéket a maguk számára a debreceni egyetemen, amennyi éppen nekik tetszik. Mi ennek utjába akadályokat soha sem fogunk gördíteni, sőt annál inkább örülünk majd, mennél többet állítanak fel. A dogmatikára p. o. mindenestre szükséges lenne külön egy református és egy lutheránus tanszék; de szívesen tért nyitunk mi a mi atyánkfiaiainak több tanerő beállítására is. A jogok körülírása és meghatározása a mi részünkről könnyen fog menni, mert mi a testvér-felekezet kárára bizony sohasem fogunk spekulálni. Tehát: mi ugyan református egyetemet akarunk, de lutheránus hittestvéreinkkel, mint *protestáns* hitsorsosainkkal szemben közülünk exclusivitásra senki nem gondol; s nem is fogunk soha még csak annyira sem önzők lenni, mint p. o. voltak a németországi lutheránusok a reformátusokkal szemben, ahol, amint tudva van, bizony nem a lutheránusok huzták a rövidebbet. Gondoljunk csak az unio-mozgalmakra! Mi azonban még csak uniót sem akarunk. De a debreceni egyetemet igenis akarjuk. Ez az intézet erre a fokra a mi meggyőződésünk szerint praedestinálva van multja, tiszta magyar jellege, kipróbált hazafisága, fekvése, sőt egész eddigi s már meglevő berendezkedése s nemzeti missiója folytán. A honnan, — nem tagadjuk, sőt fennen hirdetjük, hogy mi ennek az egyetemnek a kiépítésében, még a hazafias magyar katolikusok támogatására is számítunk. Hát el lehet azt képzelni, hogy józan gondolko-

zásu igaz magyar ember már pusztán faji és nemzeti szempontból is rokonszenvvel ne kísérelje ezt a mi mozgalmunkat!? Alig hisszük. Hogy ne számítanánk hát mi protestáns reformátusok a mi protestáns lutheránus hittestvéreinkre!? Ez az egyetem közelebből református, távolabbról protestáns egyetem lesz s amint megirtuk, noha az állam támogatása elöl mereven elzárkózni nem akarunk, főként a magunk és a társadalom emberségéből akarjuk azt megépíteni. S ehez az épülethez (eltekintve a rendelkezésünkre álló alapítványi tőkéktől) az alapok itt már rég le vannak fektetve.

— **Katholikus nőegylet Debrecenben.** Vajjon van-e olyan olvasónk, aki ne emlékeznék még arra a diestelen és érthetetlen actióra, amelylyel ezelőtt 2 esztendővel bizonyos urak megakadályozták és lehetetlenné tették itt Debrecenben a tervbe vett református szövetség megalakítását!? Az üdvös mozgalom élén akkor nem kisebb személyiségek állottak, mint a kálvinista püspök és a főgondnok. — de ez nem volt elég ok arra, hogy a legkimélethebb támadásokban ne részesítsék azokat, kik a püspök és főgondnok mellé sorakoztak s azon voltak, hogy a körülmények és helyi viszonyok által sürgetett ama református egyesülés eszméje testet öltjön. Akkor jelent volt meg ellenünk és mindazok ellen, akik az eszmét pártolták, a hirhadt „Liga” című cikksorozat. Az eredmény az lett, hogy a vezetők elkedvetlenedtek és az üdvös terv csirájában megfojtatott. Erre a herostratesi dicsőségre aztán Dr. *Wolaffka Nándor* debr. róm. kath. plébános és makáriai választott püspök a közelebbi mult karácsoni ünnepeken adta meg a csattanós választ; **megalkította Debrecenben a katolikus nőegyletet!** Ime itt közöljük a hiteles névsort.

Elnöknő egyhangulag Bernáth Elemérné lett. Megválasztották ezután a tisztikart. Alelnökök lettek: Csanak Józsefné és Wolaffka Antalné. Igazgató: dr. Wolaffka Nándor v. püspök. Titkár: dr. Thót László. Pénztárnok: Molnár Kálmán Dezső. Ellenőr: Miskolczy Lajosné. A választmány a következőképpen alakult meg: Aczél Gézané, Agrikola Adolfné, Baróthy Béláné, Bartók Agostonné, Berzöffy Vinczéné, özv. Boczkó Sámuelné, Bosznay Istvánné, Böszörményi József, Brunner Edéné. gróf Csáky Zsigmondné, Csanak Jánosné, Deák Ferenczné, Fábian Lajosné, Faust Elekné, Forgách Károlyné, Füleky Pálné, Gajzágó Béláné, Hutiray Béláné, Igyártó Sándorné, Jablonczay Kálmánné, dr. Kenézy Gyuláné, Lovassy Károlyné, Márton Imréné, Perczel Dénesné, Podorán Istvánné, Rickl Gézané, dr. Sárvary Gyuláné, V. Szabó Jánosná, Sigmeth Károlyné, Széll Farkasné, Székely Ferenczné, Szikszay Gyuláné, Szöllösy Kafka Róza, dr. Szücs Miklósné, Tomanóczy Ferenczné, Unger Gusztávné, Vecsey Imréné, Vidovich Menyhértné, Vinnay Gézané és Zuber Ferenczné. Távol van tőlünk még a gondolata is annak, hogy *Dr. Wolaffkát* támadjuk! Miért tennénk ezt!? Ez az ember csak kötelességét teljesítette s elvégre is több van Debrecenben egy jótékony egyesülettel. Azt is gondoljuk, hogy a „Liga” írói jobb néven vették volna tőlünk, ha a történetek felett most is szemet hunyunk s nem hordjuk szét a kerületben ezt

a hirt. Dehát ez esetben nem volna ez a lap méltó még csak címére sem, melyben a protestáns érdekek védelme kifejezetten jelezve van. Aztán tartozunk *Wolaffkának* is azzal, hogy a fenti névsor összeállításáért ügyes politikáját megdicsérjük. Mesteri összeállítás!! Igazán kíváncsiak vagyunk rá, hogy vajjon van-e még Debrecenben több olyan vegyes házasságban élő s a városnál bíróságnál, ref. egyháznál jelentékenyebb és előkelőbb szerepet játszó ref. vallású férfiú, kinek neje a katolikus nőegylet választmányába helyet ne talált volna...!? Különben *Wolaffka* csak a mi eszménket sajátította ki; azzal a különbséggel, hogy a mi embereink 2 évelőtt megbuktatták azt, — *Wolaffka* pedig most megvalósította...!

— **Biró Lajos Debrecenben.** Bizonyára emlékezni fognak még e lap olvasói, hogy főiskolánk egykori theologus-növendéke, — a ma már világhírű *Biró Lajos* alighogy haza érkezett a messze keletről, lapunk felelős szerkesztője utján, azonnal ígéretet tett, hogy a debreceni egyetem javára még az elmúlt télen és itt Debrecenben előadást fog tartani. A debreceniek rendkívül nagy érdeklődéssel néztek elébe ennek az előadásnak. De váratlanul közbejött *Biró* megbetegedése, minek folytán neki a lehető leggyorsabban Afrika meleg vidékeire kellvén mennie, a tervezett debreceni előadás akkor elmaradt. *Biró* betegségéből szerencsésen kiépülvén újra hazajött s Budapest művelt nagy közönsége s tudományos köreiből már hónapok óta egymásután tartogatja felolvasásait. Egyetemi központi bizottságunk figyelme ennekövetkeztében újra *Biró Lajos* felé fordult s megemlékezve az ő mult esztendei ígéretére, dec. 17-kén tartott ülésében megbizta a Főtiszt. és Méltóságos elnökséget, hogy kérje fel a nagy magyar tudóst, hogy sziveskedjék az egyetem javára még a tél folyamán egy felolvasást tartani Debrecenben. Gondoljuk, hogy ez a felkérés azóta már meg is történt; de minden bizonynyal ezt megelőzőleg nevezetesen december 21-iki kelettel, tehát elébb, mint a dec. 17-kén ülésezett egyetemi központi bizottság felkérését megkapta, avagy arról csak hirt is vehetett volna — *Biró Lajos* a következő levelet intézte Eröss Lajoshoz lapunk felelős szerkesztőjéhez:

„Budapest, (VIII. Illés-utca 4. sz. 1903. dec. 21. Kedves barátom! Immár elérkezett az ideje annak, hogy eleget tegyek ígéretemnek s megtartsam nálalok előadásomat ujuineai élményeimről. Légy szives elvállalni a rendezés teendőit s legelőször is meghatározni annak az idejét. Csupán azt kérem tekintetbe venni, hogy január 16 kára Tasnádon van terminusom, 28-kára pedig Budapesten a Földrajzi Társaságban; utóbbi az Uránia-színházban lesz tartva, vetített képekkel. Ezt azért említem meg, mert 28-kánul megfelelő számú vetítésre kész diapositívek állanak rendelkezésemre, s ha a határidőt februárra tesszitek, akkor nálalok is felhasználhatom, ha alkalmas hely lesz hozzá. Január folyamán tartandó elő-

adáshoz részemről semmi különösebb előkészületre nem lesz szükség, mert az előadás illusztrálására szolgáló anyagot természetben mutatom be; egyébként nem felolvasást, hanem szabad előadást tartok. Azt hiszem, mikor neked erről az előadásról ígéretet tettem, arról volt köztünk szó, hogy azt belépőjeggyel, jótékony célra, és pedig a ref. egyetem alapja javára rendezzük. Tehát maradjunk annál az eszménél, ha te másat nem javasolsz. Szíves üdvözléssel maradtam régi barátod és tisztelőd *Biró Lajos*."

Közzétettük ezt a levelet s kérjük az intéző köröket, hogy ennek tartalmát figyelembe véve, minél hamarabb s olyan irányban méltóztassék intézkedni, hogy *Biró* nagyérdékü előadása lehetőleg február elejére kéressék. A mi viszonyaink olyanok, hogy az akadémiai ifjuság csak ekkor lesz szabad; már pedig a *Biró Lajos* neve a debreceni akadémiai ifjuság hírével-nevével annyira össze van forrva s annyi fény száll arról erre, hogy a *Biró Lajos*-féle ünnepélyt Debrecenben a debreceni akadémiai ifjuság nélkül még csak elképzelni sem tudjuk.

— **Konventi jegyzőkönyv.** A Budapesten folyó hó 8—11. napjain ülésezett zsinatelőkészítő rendkívüli konvent jegyzőkönyve Debrecen szab. kir. város nyomdájában *Sass Béla* debreceni reform. theol. akad. tanár s konventi jegyző és *Zsigmond Sándor*, a zsinatelőkészítő bizottság jegyzője kiadásában, 56 lapon, háromezer példányban megjelent s a püspöki hivatalok útján mielőbb szét fog küldetni. Ugyanott ugyanannyi példányban 24 lapon megjelent „*A britt és külföldi bibliatársaság százévi működésének és hatásának ismertetése*” címet viselő füzet is, a melyet az 1903. júniusi konvent 48. jegyzőkönyvi számának 2—5. pontja értelmében, a konventi elnökség megbízásából, *Balogh Ferencz* debreceni hittanszaki akadémiai tanár irt s a mely az illetékes püspöki hivatalok útján szintén minden egyházközségnek meg fog küldetni, hogy az érintett konventi határozat értelmében 1904. március hó hatodikán, a *britt és külföldi bibliatársaság fennállásának százados évfordulóján magyar reformált egyházunk minden templomában megtartandó ünnepélyes hálaadó istenisztelet keretében föl legyen használható.*

— **Kovács Lajos emlékezete.** A hajdumegyei tanítók Gönczi-egyesülete 1903. évi dec. hó 29-én a debreceni ev. ref. főiskola dísztermében tartott közgyűlésének első részét kegyeletes emlékünnepevénynek szentelte, kegyeletét róván le a nemrég elhunyt *Kovács Lajos* iránt, ki tanítóképzőintézeti igazgatósága mellett egy évtizeden át volt a hajdumegyei tanítók Gönczi-egyesületének is elnöke. Az ünnepélyen résztvett a debreceni ev. ref. tanítóképző intézet énekkara is két énekszámmal. Az emlékbeszédet *Ritoókh István* kabai ev. ref. tanító tartotta, a ki lendületes beszédben méltatta az elhunyt érdemeit, kimutatván, hogy a debreceni ev. ref. tanítóképzőintézet fejlesztése körül milyen érdemeket szerzett *Kovács Lajos*, milyen atyai jóindulattal viseltetett tanítványai iránt, mint emelte református népnevelésünket nagy terje-

delmű irodalmi munkásságaival, mint vetette meg a népiskolai tankönyvek kiadásaival egy olyan pénztárnak az alapját, mely egyházkerületünket jelentékeny jövedelem forrásához juttatta, s mint igyekezett a népnevelés munkáját az iskolán kívül is előmozdítani a Gönczi-egyesület segélyével. Adjon Isten a debreceni ref. főiskolának és református tanügyünknek sok olyan derék és önzetlen munkást, mint a milyen *Kovács Lajos* volt!

— **Lelkészcserélés meghívás útján.** A mezőturi egyház harmadik lelkészi állomására *Lenz Géza* tiszaroffi lelkészt s akad. magántanárt hívta meg. Sok szerencsét ehhez a meghíváshoz! Mezőtur egyházaink, — *Lenz Géza* meg lelkészeink színe-javához tartozik; megtalálták egymást szerencsésen.

— **A harmadik egyetem.** A debreceni egyetem ügyében megindult mozgalom sokfelé figyelmet keltett. A kik másutt, illetve az állam erején akarnak a harmadik egyetemet, kezdik napi rendre hozni a dolgot. Az „Alkotmány” 302 ik számában a következőket írja: „Az ünnepnapok alatt ismét aktuálisává vált a harmadik egyetem, illetve a katolikus egyetem kérdése. A gyulafehérvári „Közművelődés” karácsonyi számában ezt a nyilatkozatot találtuk: „Püspök ur ő méltósága folyó hó 19-én saját asztalánál tíz tanu előtt kijelentette, hogy a gyulafehérvári katolikus egyetem kérdésében az alapító által reá ruházott intézkedési jogról nem mondott le és azt nem ruházta át senkire; de le sem mondhatott, mert ez a jog nemcsak őt, hanem jogutódait is illeti. Továbbá kijelentette ő méltósága hogy a novemberi statusgyűlésen emlékezete szerint csakis annyit mondott és akart mondani s nem többet, hogy „érzi a nagy felelősségnek súlyát, mely reá nehezedik s ezért minél többekkel akarja azt megosztani és melegen óhajtja, hogy előszóval is, írásban is minél szélesebb körben szóljanak hozzá e fontos kérdéshez”. Egy kassai lap arra emlékezteti Berzeviczy kultuszminisztert, hogy ő, mikor még nem volt miniszter, írásban és szóban igazolta a harmadik egyetem haladéktalan felállításának a fontosságát és a kassai egyetem mellett nyilatkozott. Ez a nyilatkozat a kassai muzeum megnyitási ünnepélyén hangzott el, amikor Berzeviczy Albert, mint kormánybiztos, hivatalos minőségben foglalt állást az ország színe előtt a kassai egyetem jogosultsága mellett. Vajjon mi Berzeviczy kormánybiztos ezen nyilatkozatával szemben Berzeviczy miniszternek az álláspontja. Erre kíváncsian lesik a választ Pozsony, Szeged, Temesvár, Kassa, Debrecen, Pécs, nem utolsósorban Szeged, amelyet egy szegedi lap ünnepi számában így buzdít *Kmety Károly* egyetemi tanár: „Maga Szeged város ne engedje meg, hogy a harmadik egyetem kérdése levétessék napirendről; ne veszítse el bizalmát a siker iránt. Berzeviczy közoktatási miniszter az egyetemek szaporításának híve, Tisza miniszterelnök a szegedi gróf nevének és Szeged iránti érületének örököse. Ime a kedvező auspíciumok! Az egyetemi ügy mozgatójára célirányosnak látszanék egy egyetemi bizottság szervezése a délvidék irányadó egyetemeinek is bevonásával.” Debrecen persze ev. ref. egyetemre aspirál. E célra *Széles Lajos* dobozi ev. ref. lelkész 10.000 koronát hagyományozott. Nos, amit egy „szegény” ev. ref. lelkész tud, megteheti ezt a kétségki-

vül kissé módosabb és számosabb papság is a katolikus egyetem érdekében! „Mindezek nagyon érdekes jelenségek, s a magunk törekvését tekintve kiválóan figyelemre méltók. A végül odavetett buzdítás pedig, melyben a megszokott ironiát az idéző jel képviseli, mint beismerés is jellemző azoktól, akik néha nem átallanak szegény üldözött mivoltukkal nyögdécselni. Mi pedig a debreceni egyetem hívei, lássunk a jelekből és ne kunktátorkodjunk akkor, amikor a munka sürgős!

— **Szives figyelembe vételre!** Az összes lapok, — az egyháziakat sem véve ki, — ilyenkor ugynevezett előfizetési felhívásokat szoktak kibocsátani s azokat a lap elején közölvén, „megnyítják az új előfizetést.“ Mi csak ezen a helyen veszünk bátorságot lapunk tisztelt olvasóit az ujesztendő beálltára emlékeztetni s kitűt arra kérni, hogy sziveskedjék előfizetését mihamarabb megújítani. Miután pedig az volna az óhajandó, hogy lapunk hitsorsosaink körébe is behatolhasson: teljes bizodalommal kérjük fel különösen lelkészársainkat, de általában lapunk barátait, hogy sziveskedjenek e lap előfizetőinek a számát ismerőseik körében szaporítani s mindenekfelett odahatni, hogy a „Debreceni Protestáns Lap“-ot a községbeli kasinók és olvasókörök megrendeljék. Csodálatos az, hogy e helyeken mindenféle lapot meg lehet találni, de egyházi s főleg református egyházi lapot még ott sem, ahol a tagok 9/10 része csupa kálvinista. Próbáljunk ezen valahogy segíteni. Mert az bizonyos, hogy nem jól van ez így! Nézzünk be csak a katolikus legény egyletekbe és népkörökbe; ezeken a helyeken bizony mindenütt ott vannak az asztalokon a katolikus egyházi sajtó termékei. S mert a meggyőződés kialakulása olvasmányainkkal mindig összefüggésben van, — azok a sajtó-termékek hatásukat kétségtelenül meg is teszik. Mi pedig éppen most zsinat küszöbén állunk s ez iránt hveink körében olyan közérdeklődést kellene ébresztenünk, mely a tömegeknek minden rétegét áthatná s alkotmányos formába még magát a törvényhozást is irányítaná. Erre egyik eszköz az egyházi sajtó figyelemmel kísérése általábanvéve. Hveink hova-tovább mind jobban-jobban távolodnak a hivatalos organumoktól; pedig nekünk az egyház egyes tagjaira kell támaszkodni. Kövessünk el hát mindent, hogy ezek az egyházi ügyek iránt tudjanak is, akar-

janak is érdeklődni s adjuk meg nekik az alkalmat arra, hogy azon ügyek felől tájékozva legyenek.

Tartalomjegyzék: 1904. január 1. Eröss Lajos. — Tárca: Fagyöngyök egyvilági ember naplójából. Id. Komlóssy Arthur. — A magyarországi evangélium szerint reformált és ágostai hitvallású evangélikus egyházak véleménye az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtásáról. — Jegyzetek. Ny. L. — A törvénytervezet adóreformja. Dr. Baltazár Dezső. — Közéletünk: Uray Imre nyilatkozata. Uray Imre. — Irodalom — Külföld: Francia egyházi szemle. Baresa János. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **ERÖSS LAJOS.**

Pályásat.

A hajduböszörményi ev. ref. egyház pályázatot hirdet két, egyenlő javadalmu *segédlelkézi állásra.*

Fizetés:

1. Készpénz: 1500 (ezeröttszáz) korona.
2. Lakbér: 200 (kétszáz) korona összesen 1700 (ezerhétsszáz) korona, egyházi pénztárból évnegyedenként előre fizetve.

Kötelesség:

Az egyik segédlelkész a Kossuth-téri templom rendes lelkészével fölváltva szolgál minden második héten s az iskolaszéki elnök mellett irodai teendőket is végezés a nyert utasításokat végrehajtja.

A másik segédlelkész a Kálvin-téri templom rendes lelkészével fölváltva szolgál minden második héten s a mindennapi és ismétlődő iskolában a konfirmándusokat tanítja. Mindkét segédlelkész a rendes lelkészeket akadályoztatások esetén helyettesíteni köteles.

Pályázati határidő 1904. január 16. Megválasztottak állomásukat az értesítés vételétől számított 8 nap alatt elfoglalni tartoznak. Pályázóktól megkivántatik, hogy kápláni bizonyítványuk legyen. Kérvények alulírott lelkészhez küldendők.

Hajduböszörmény, 1903. december 21.

Szolnoky Gersson
ev. ref. lelkész.

A tiszántuli ev. ref. egyházkerület főbizományosai
László Albert és Társa
(HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.)

protestáns egyházirodalmi könyvkiadóhivatalában
 Debreczenben most jelent meg **második kiadásban** a

Van-Oosterzee-Antal-féle

Heidelbergi Káté

52 egyházi beszédben.

Ára diszes vászon kötésben 12 korona.

Megjelentek továbbá :

SZÜGYI JÓZSEF Négyhangu magyar ev. ref. chorál könyv orgonára és négyszólamu vegyes énekkarra alkalmazva.

Ára vászon kötésben 10 korona

SZÜGYI JÓZSEF 225 Orgona előjáték templomi és iskolai használatra.

JUHÁSZ S. Protestáns asszonyok. Fényes selyembrokát diszkötésben 12 korona.

Ára vászon kötésben 8 korona.

A 4 mű külön-külön vagy **együttesen** is megrendelhető

havi 2 koronás részletfizetésre
 a „Kazinczy“ Könyvkereskedő Részvénytársaságnál
 Debreczenben.

Theológiai és tanszerárjegyzék
 kívánatra ingyen és bérmentve.

A tanuló ifjúságnak felette alkalmas **egyetlen magyar nyelvű** protestáns imakönyv a **serdülo** ifjúság számára. Horváthné Ferenczy Ida

„Fehér Liliom“

imakönyv a protestáns ifjúság számára. **Kun Bertalan** ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkívül meleg hangú ajánlásával. Ára egyszerű kötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben tokkal 2 k. 50 f. diszes bőrkötésben aranyozott és dobozzal 3 k. 50 f. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél **Miskolcon**, aki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi.

SZÖLÖLUGAST

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetű) mert nagyobb része ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugasnak az alkalmas fajokat ültették, azok bőven ellátják házukat az egész szeptember idején a legkitünőbb muskatály és más édes szőlőkkel. A szőlő hazánkban mindenütt megtérem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legcsekélyebb gondozással felfelvelhető nem volna, ezenkívül más épületeknek, kerteknek, kerítéseknek stb. a legreमेkebb díszé, anélkül, hogy legkevesebb helyet is elfoglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháladátsabb gyümölcs, mert minden évben terem.

A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalógus bárkinek ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja.

Cím:

Ermelléki el.ö szőlőoltványtelep Nagy-Kágya,
 u. p. Székelyhid,

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, líu- és gyermek-ruhakkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságának mintaképe.

Nincs itt holt sajon soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA FÖTT: 1845-BEN.